

Žiga Valetič

Ekozofija – življenjski in politični nazor prihodnosti

Renesansa okoljevarstva

“Poročila znanstvenikov, ekologov in okoljevarstvenikov dežujejo in nekaj desetletij stara metafora o Gaji – živem planetu – je bolj živa kot kdaj prej. Saj ne da bi Zemljo zares kdo pojmoval kot živo bitje, toda njen imunski sistem se na povečano količino toplogrednih plinov odziva podobno kot obrambni mehanizmi sesalcev. S povišano telesno temperaturo, s katero se poskuša znebiti nadležnega virusa.” Tako sem začel enega od svojih člankov za Delovo Sobotno prilogo leta 2006, v obdobju, preden je Al Gore v kinematografe poslal svoj dokumentarni film *Neprijetna resnica*, ki je nastal na podlagi več kot 1000 predavanj.

To je bil trenutek, v katerem je bila stara garda okoljevarstvenikov in ekologov že tako globoko razočarana nad družbenopolitičnim neukrepanjem, da samih sebe niso želeli imenovati niti za okoljevarstvenike niti za politično zelene. To je bil trenutek, ko smo vsi vedeli, da nobena svetovna država – na čelu z ZDA, največjo onesnaževalko – ne namerava spoštovati ne kjotskega ne katerega drugega protokola. To je bil trenutek stopnjevanja gospodarske rasti in ekonomske konjunktura, v kateri si je velika večina sveta prizadevala za goli dobiček. To je bilo nekajletno obdobje, v katerem se o okoljevarstvu ni pisalo tako rekoč nikjer. Dokaz za to je septembrska številka *National Geographica* iz leta 2004, ki je bila v celoti posvečena globalnemu segrevanju (slovenska izdaja takrat še ni obstajala). Urednik Bill Allen je v uvodniku zapisal, da ga ne moti, če bo kateri od naročnikov prekinil naročnino, saj se, če ne bodo objavili celotnega prispevka, ne bo več mogel pogledati v ogledalo. Znanstveniki so šele prihajali do konsenza glede tega, koliko so podnebne spremembe posledica človekovega ravnanja, in ni odveč omeniti, da leto 2004 ni neka oddaljena preteklost.

Marsikdo tudi danes meni, da je treba v medijih predstavljati “uravnotežena” stališča do izvora podnebnih sprememb. So podnebne spremembe torej antropogene, izvirajo iz človeških ravnanj, ali pač ne? Situacija je v resnici podobna vprašanju, ali je število 100 enako številu 1. Ko gre za evre v denarnici, vsi razumemo, da je število 100 stokrat večje od števila 1, ko pa gre za postranska življenjska vprašanja, sta tako 100 kot tudi 1 le dve samostojni števili in ju kot taki lahko obravnavamo nepristransko, enakovredno, “filozofsko uravnoteženo”, pri čemer njuna dejanska teža ne šteje. Zato je bil prvi pokazatelj, da je stvar resna, trenutek, ko so največje finančne revije začele objavljati okoljevarstvene članke in obsežne priloge. Tega dotlej nismo bili vajeni in vsaj politikom bi moralo biti to jasno znamenje, da gospodarska rast, ki je bila v Sloveniji med daleč najvišjimi v Evropski uniji, v tem tempu ne bo več dolgo vzdržala.

Če je bilo še leta 2005 v Sloveniji nemogoče najti spodobno knjigarniško omaro z okoljevarstveno literaturo, se je stanje po uspehu Gorove *Neprijetne resnice* popravilo. Gore je doživel dva podpredsedniška mandata, ob katerih mu celo v svoji stranki ni uspelo prebuditi zanimanja za okoljevarstvo. Zaradi kapitalistično polnomastne Clintonove politike je bil Gore označen za idejno premalo radikalnega, zaradi manjše priljudnosti pa je tudi izgubil boj za predsedniško mesto proti Georgeu Bushu mlajšemu leta 2000. Medtem ko velik del slovenske javnosti o Alu Goru še vedno razmišlja kot o ekološkem oportunistu, pa malokdo ve, da je že leta 1994 napisal monumentalen esej *Na poti k ravnovesju*, ki priča o njegovi zgodnji zavezi razvoju okoljevarstvene kulture. Nikakor pa se okoljevarstveno gibanje ni začelo in se tudi ne bo končalo z Alom Gorom.

Ekozofija

V zgodovini okoljevarstva, ki je tukaj nimamo možnosti posebej obravnavati, se je pojavil tudi mož, čigar besedo sem si izposodil za naslov tega eseja. Pojem ekozofije (tudi ekosofija, biozofija, ekološka filozofija) je v zgodnjih sedemdesetih letih zasnoval norveški filozof Arne Næss (1912–2009), utemeljitelj tako imenovane *globinske ekologije*: “Z ekozofijo imam v mislih filozofijo ekološke skladnosti in ravnovesja. Filozofija je kot svojevrstna modrost odkrito normativna in vsebuje norme, pravila, postulate, vrednotne prioritete in hipoteze, ki se nanašajo na dogajanje v našem vesolju. Spodbuja modrost politike ter ji ponuja načrt in ne samo znanstven opis ali znanstveno napoved. Ekozofija se bo podrobno dotaknila največje pestrosti

pojavnov – ne samo onesnaževanja, naravnih virov, populacijskih gibanj itd., ampak tudi vrednotnih prioritet.”

Ekozofija ima svoje notranje zakonitosti: je vitalistična, nenasilna, resnicoljubna in izhaja iz primarnih človeških potreb. Næss je leta 1984 zapisal osem temeljnih principov “gibanja globinske ekologije”, v katerih – razen v točki štiri – ni zaslediti ideoloških nastavkov, zaradi česar jih je težje prevesti v politični jezik. Toda vdor neprijetne ekološke stvarnosti, ki iz leta v leto močnejše trka na vrata naše vsakdanjosti, bo slej ko prej preplaval tudi politiko, če bo na to pripravljena ali ne. Stvarnost bo nazadnje terjala konkretne odzive, in kdor jim ne bo kos, ne bo dolgo politik. Osem Næssovih principov se glasi takole:

1. Blaginja in uspevanje človeškega in nečloveškega življenja na Zemlji sta že sama po sebi vrednoti. Ti vrednoti sta neodvisni od koristi, ki bi jih človek lahko imel od preostale narave.

2. Raznovrstnost in bogastvo življenjskih oblik pripomore k prepoznavanju teh vrednot in je vrednota sama po sebi.

3. Ljudje nimajo pravice zmanjševati tega bogastva in raznolikosti onkraj zadovoljlitve temeljnih življenjskih potreb.

4. Uspevanje človeškega življenja in kultur je skladno z bistvenim zmanjšanjem prebivalstva. Uspevanje življenja vse preostale narave zahteva ravno to.

5. Trenuten človeški odnos do preostalega dela narave je preobsežen, položaj pa se zelo hitro slabša.

6. Stališča politike se morajo spremeniti, saj vplivajo na osnovne ekonomske, tehnološke in idejne strukture v družbi. Končno stanje stvari bo moralo biti precej drugačno od sedanjega.

7. Edina ideološka sprememba je, da je treba bolj poudariti izvorno kakovost življenja, ki ni pogojena z zunanjim obiljem.

8. Vsi, ki so jim zgornje točke blizu, so dolžni neposredno ali posredno stremeti za potrebnimi spremembami.

Kot rečeno se ne strinjam z misleci, ki trdijo, da je svetovno prebivalstvo preveliko. S tem bi namreč priznali, da je 1,1 milijarda ljudi (17 % svetovnega prebivalstva), ki nima dostopa do pitne vode, samoumevna stvar, čemur žal ne morem pritrditi. S tem bi opravičili vojne, ki da so “nujno zlo” človeštva, saj v njih življenje vedno izgubi zelo veliko “odvečnih” ljudi. Poleg tega bi s tem podprli več kot milijon samomorilcev (njihovo število se nevzdržno povečuje), ki si na planetu vsako leto vzamejo življenje – mnogi zato, ker se čutijo odvečni za bivanje v človeški družbi. Četrta

točka ravno zato ni skladna z Næssovo trditvijo, ki pravi, da se nihče, ki podpira gibanje globinske ekologije, ne zateka k nasilju do sočloveka. To točko vidim kot nepotrebno in ideološko, medtem ko sedme točke, ki jo sam avtor predstavi kot ideološko, ne razumem kot take. Zdi se mi stvarna in povsem naravna.

Næss je vsakogar, ki so mu naštetih principi blizu, označil za podpornika gibanja globinske ekologije, ne pa tudi za 'globinskega ekologa'. Postajati 'globinski ekolog' je torej ideal, ki se mu vsak od nas lahko le približuje.

Domišljija in stvarnost podnebnih sprememb

Zadnje desetletje je bilo najtoplejše desetletje, odkar merimo temperature, zadnje leto pa peto najtoplejše leto v istem obdobju. Ko sem bil pred dobrimi tridesetimi leti otrok, smo se novembra ponavadi smučali na bližnjem hribu, kar je potem trajalo vso zimo, te dinamike pa v zadnjih petnajstih letih nisem zaznal. Pogajati se o izvoru in stvarnosti podnebnih sprememb je precej podcenjujoče, še posebno, ker so poročila z vsega sveta podobna: topijo se gorski ledeniki, izginja arktični in antarktični led, puščave se širijo in vse se dogaja s hitrostjo, ki bi v pogojih brez človeka zahtevala na desetisoče ali še več let.

Pomembnejše vprašanje od tega, ali so podnebne spremembe stvarnost ali izmišljotina, je, seveda, kako je mogoče, da sicer zelo redki znanstveniki, raziskovalci ali pa nasploh ljudje, ki jih ni nihče podkupil, ne znajo ločiti števil 1 in 100? Od kod skepsa, ki zavira nujne procese sprememb, ki bodo v primeru našega neodzivanja nastopile z uničujočim učinkom? Še pomembnejše vprašanje je, ali se moramo v primeru, da človek nima tako velike vloge pri podnebnih spremembah, nehati prilagajati njihovi očitnosti ali – še bolj ključno – si moramo nehati prizadevati za radikalno zmanjšanje onesnaževanja okolja? Za podrobnejšo sliko si pogledajmo nekatere ovire, ki izvirajo iz zgodovinskega spomina znanosti, umetnosti in religije.

Zadrege znanosti. Težava znanosti je, da se učinek posameznih odkritij na posameznika, družbo in okolje vedno pokaže z zamudo. Znanost nima varovalk, ki bi zgodaj razkrile negativne vidike izumov. Atomska bombo je bilo treba najprej vreči, da je njen uničujoči učinek dobil svarilno vlogo. Izumitelj insekticida DDT je moral najprej dobiti Nobelovo nagrado, snov, ki povzroča raka in je danes v svetu prepovedana, pa je morala biti v splošni in množični uporabi skoraj dvajset let. Gensko spremenjeni organizmi so se v paru s pripadajočimi pesticidi najprej morali razširiti

po vsem planetu, da so bili dokazani strahoviti destruktivni učinki teh pesticidov na okolje, na žalost pa stvar še vedno ni blokirana. Podobnih primerov iz znanstvenih kartotek se torej ne manjka in prvo od skeptičnih vprašanj se glasi, zakaj bi nezanesljivi kasti znanstvenikov verjeli kar koli? Vendar nam, zgodovinsko gledano, znanost ni prinesla samo škode oziroma prav v domeni znanosti je, da v prihodnjem desetletju, ki je tudi najbolj kritično desetletje na področju ustavljanja škodljivega človeškega vpliva na okolje, da ključne odgovore in rešitve.

Vraževerni um in psihorealistična umetnost. Drugi razlog skepse je človeški animizem ali vera v nadnaravna bitja in duhove s človeškimi lastnostmi dobrega in zla, ki naj bi prebivali v rastlinah, živalih, nebeških telesih in ljudeh. Tudi z animističnim umom se da živeti in preživeti v tretjem tisočletju, toda animistični um pri podnebnih spremembah naleti na strahotno pregrado nevednosti. Vnaprej je namreč prepričan o našem preslabem poznavanju problema, o tem, da človeški um ni zmožen rešiti tako zapletenih težav, kot jih dostavlja planet. Animizem, pri katerem bomo prizanesljivi in ga ne imenujmo praznoverje, ampak le vraževerje, v današnjem svetu krotita umetnost ter popularna kultura, ko ga upodabljata kot metaforo. Vzpon fantazijske literature (*Harry Potter*, *Somrak* in druge sage), filmov (*Gospodar prstanov*, *Matrica*), stripovskih predelav itd. in videoiger je posledica obsežnega spopada med logiko in mitom. Med fiziko in sanjami. Med virtualnostjo in resničnostjo. Med materijo in duhom. Med čarobnostjo in čarovnostjo. Med mistiko in misterioznostjo.

S tem pa smo že dospeli do pojma *psihorealizem*, ki se v klasični umetnostni kritiki bolj intuitivno kot pa premišljeno uporablja zadnjih nekaj let; beseda se je v konkretni obliki porodila, ko je z oskarjem nagrajeni animator Chris Landreth svoj kratki film *Ryan* iz leta 2004 označil za psihorealističnega in je ta izraz prižgal luč v marsikateri glavi. Psihorealizem je, z drugimi besedami, drugi izraz za psihologijo, pa tudi drugi izraz za umetnost. Gre za odkrivanje povezanosti treh komponent v človeku: uma, telesa in nečesa več. Toda ali ni odkrivanje te povezanosti že primarna naloga tako psihologije kot umetnosti? V psihorealizmu se torej združujeta fizika in duševnost, dva navidez nasprotujoča si pola našega bivanja in obstoja. In res, kaj ima navsezadnje psihorealizem opraviti s podnebnimi spremembami?

V fiziki je *stabilno ravnotežje* doseženo, ko na dnu polkrožne vdrtine kroglico sunemo v eno stran, ona pa se kaj hitro skotali nazaj. O *labilnem ravnotežju* govorimo takrat, ko kroglico, ki stoji na vrhu hribočka, sunemo v stran, ona pa se odkotali daleč od prvotnega položaja. O stabilnosti in

labilnosti govori tudi psihologija, ko poskuša označiti človekovo duševno ravnovesje. Za reševanje podnebne krize bo potrebno odločno in stabilno sodelovanje čustev in znanja, česar človeštvo v preteklosti zagotovo ni bilo sposobno prakticirati v celoti. Potreben bo tako rekoč metafizičen in metabiološki obrat, v čemer pa na žalost nismo dovolj izučeni. In naj na tem mestu še enkrat zapišem, kar sem objavil že večkrat, zdi pa se zelo pomembno. Profesor Janek Musek je nekje zapisal, da je bilo psihološkemu raziskovanju negativnih vidikov naše duševnosti (stres, nasilje, motnje, bojzani, odvisnosti ...) doslej namenjene bistveno več pozornosti kot pozitivnim vidikom (humor, sreča, zadovoljstvo, mir ...), in dodal, da gre za precej neuravnoteženo razmerje 15 : 1, ki "vodi v pristransko in zmaličeno znanstveno podobo naše narave". Tudi to se bo moralo spremeniti.

Razdvojevalni bog. Dotaknimo se še ene pregrade, ki stoji na poti ukrepanjem v zvezi z okoljsko krizo: *boga*. Tisti, ki "verjamejo v boga", vse dobro pripisujejo bogu in vse slabo sebi, tisti, ki "ne verjamejo v boga", vse slabo pripisujejo bogu in vse dobro sebi. Ostaja pa dejstvo, da sta obe stališči pristranski in skrajni, medtem ko *bog* ne bi smel več nadomeščati spreminjanja naših osebnih navad. S to besedo je tako pri vernikih kot pri ateistih povezano povsem nekonstruktivno čustvo krivde, ki hromi vsakršno ukrepanje in odgovornost.

Problem zagovarjanja kreacionizma oziroma teorije o nastanku sveta (in človeka) v sedmih dneh ter hkratnega zavračanja evolucije, ki je privedla tudi do razvoja človeške vrste, je v tem, da takšen odnos preprosto podcenjuje ves del stvarstva, ki ni človek. Okoljevarstvena teologija je bila do današnjih alarmantnih dni tako rekoč neobstoja in kako bi ne bila, če pa krščanstvo že v osnovi pridiga, da sta vsa živa in neživa narava prvotno namenjeni udobju in koristi človeka – krone stvarstva. Današnji vznik tovrstne teologije je seveda preračunljiv – Cerkev je še posebno ponosna, da se je zgodovinsko znala prilagoditi različnim družbenim in ideološkim razmeram – toda vse, kar bo v tej teologiji iskrenega, bo navsezadnje dobrodošlo, in upati je, da bo tega čim več. Treba je tudi poudariti, da človek dejansko *je* in ostaja krona stvarstva, toda ta krona je danes močno obtolčena in umazana.

Le resnica bi lahko združila tisto, kar je razdvojeno. Religije lahko in tudi morajo na deklarativni ravni sodelovati, toda v praksi težijo vsaka k svojim ciljem, ki so povsem politične narave. Duhovne prakse ena drugi predstavljajo komercialno konkurenco, podkupljivih spodrseljajev znanosti smo se tudi že dotaknili. Psihologi, psihoanalitiki, filozofi in umetniki se poskušajo v iskanju skupnih duševnih izhodišč. Celo politične ideologije

so svojevrstni poskusi objektiviziranja skupkov človeških resnic, toda glede na njihovo stalno porajanje in propadanje se zdi, da dokončnega zemljevida ontoloških dejstev, na katere bi se lahko oprli z veliko gotovostjo, še nismo definirali. Verz, ki se mi ob tem prikrade na površje spomina, prihaja iz politično angažirane pesmi *Russians*, britanskega pevca Stinga, v kateri pravi: “Delimo isto biologijo, ne glede na ideologijo.”

Religija okoljevarstva. Tudi za podnebne spremembe nekateri trdijo, da so postale nova religija. Tisti, ki v tem vidijo grožnjo religije, pogosto ne priznavajo preprostih omejitev, ki jih je na obstoj vsega živega in neživega naložila narava – z velikim ali malim N. Pravzaprav je razglašanje take grožnje skrajno dogmatsko in religiozno, vanj se uvršča osnovno podcenjevanje življenju nujnih prvin, kot so zrak, voda in zdravje. Kadar to grožnjo razglašajo verni ljudje, gre za strah pred konkurenco, kadar jo razglašajo ateisti, se pokaže kot lenobna vera v nevero, ki ni niti kritična, četudi je kritičnost tisto gonilo, na katerega naj bi se takšna miselnost naslanjala v svojem izhodišču.

Dobiček. Zadnja skepsa do okoljevarstva se povečuje tudi zaradi očitkov, da jih določeni krogi promovirajo zaradi dobičkov v novih gospodarskih panogah, ki jih podnebne spremembe terjajo. V resnici so industrije, ki jim ni v interesu, da se družba prelevi v nižjeogljčno, glomazno večje od malih industrij, ki poskušajo uveljaviti dolgoročne in trajnostne vrednote nadaljnjega razvoja človeške družbe. Vse te ogromne in že uveljavljene industrije so v okoljevarstveni skepticizem in cinizem v zadnjih dvajsetih letih vložile milijarde dolarjev in evrov, zaradi česar se ne gre čuditi, da je današnji skepticizem tako enormen celo med mnogimi, ki nastopajo kot družbena “inteligenca”. Religija kratkoročne profitne logike je pravzaprav tisto, kar precej otežuje nujne spremembe, zato v ogled priporočam dolgi niz dokumentarnih okoljevarstvenih filmov, ki so v zadnjih treh letih postali zaslužni za nepredviden globalni razmah dokumentarističnega žanra.

Priložnost za manj ideološko politiko

Apolitičnost zelenega. Čeprav sta okoljevarstveno gibanje in zelena politika zgodovinsko gledano nova pojava, je prihodnost človeškega bivanja na Zemlji postala kritično odvisna od njune prepričljivosti in učinkovitosti. Pravzaprav se je zelena politična volja začela resneje razvijati v zgodnjih

sedemdesetih letih. Na drugi strani so ideje, kot so komunizem, kapitalizem in demokracija, v človeški družbi trdno navzoče že več desetletij ali celo stoletij; demokracijo so nekateri indijski klani poznali že stoletja pred našim štetjem. Toda brez zelenega ukrepanja v prihodnosti ne pričakujemo ne komunizma, ne kapitalizma, ne demokracije, levičarstva ali desničarstva. Ker preprosto ne bo ljudi, ki bi imeli s temi idejami kaj početi.

Tudi v najbolj politično zelenih državah, kot je Nemčija, se je izkazalo, da okoljevarstveniki niso posebno politično navdahnjeni. V srčiki njihove ljubezni do narave se nahaja neizprijenost, nenarejenost, iskrena volja do ohranjanja življenja, miroljubnost ... in vse omenjeno nikakor niso prvine, ki bi jih človek pripisal politiki. Zelena politika je tudi edina, od katere volivci pričakujejo, da bo dosledna pri izpolnjevanju svojih zavez, in jo tudi najhuje kaznujejo, kadar ni, medtem ko se vsem drugim spregleda vse – od korupcije do manipulativnosti in dvoličnosti.

Eno ključnih vprašanj je še vedno, ali zelena misel in politika sploh lahko hodita vštric? Tega vprašanja se ne bomo znebili tako zlahka, saj bi v primeru, da bi mu pritrdili, politični sistem in kolektivna miselnost morala biti popolnoma drugačna. Ljudje se ne maramo spreminjati, spremembe so naš veliki sovražnik. Toda spremembe so neizogibne v času, ko politika že dolgo ni več področje (je sploh kdaj bila?), na katerem bi bilo mogoče ustvarjati dobro, ne pa samo stremeti, da se ne zgodi preveč slabega. Dolgoročna ekološka škoda, ki jo povzročamo, kaže na popolno nesposobnost preprečevanja te škode s političnim ustrojem, kot ga poznamo danes.

Pasti demokracije. Trenutno stanje demokracije je takšno, da se programi političnih strank med seboj zelo malo razlikujejo. Vse politike se izdajajo za sredinske, v resnici pa se je – upoštevaje neodzivnost na podnebne spremembe – celoten politični spekter premaknil precej na desno. To se je v zadnjem času začelo spreminjati zaradi gospodarske krize in nezadovoljstva volivcev, v levo pa se bo sukalo zelo počasi, z veliko premišljenostjo, za kar je zaslužna tudi enoumna izkušnja s komunizmom, ki je v nekdanji obliki ne bomo več ponovili.

Osnovni politični imperativ je vladanje in javnost je glede tega nedvoumna: politiki so ali idealisti ali koristolovci. Danes je politika navzoča povsod, hkrati pa je ni nikjer. Politiki so megazvezde, ki se pojavljajo v zabavnih oddajah, naslovnice časopisov so vsak dan rezervirane zanje, sočasno pa je ta narcisoidna drža pripeljala do neučinkovitosti, ki se kaže v sporadičnem gašenju družbenih požarov, ki zapolnjujejo odsotnost vizije.

Bo torej res, kar napovedujejo ljudje zdravega razuma – da bodo šele naravne katastrofe spremenile naš način življenja in našo odgovornost do družbene ureditve, kot jo dejansko potrebujemo? Določili smo si grozovito prihodnost, sočasno pa smo primorani opazovati “leve” in “desne” politike, ženske in moške politike, mlade in stare politike, ki ideološko obračunavajo kot sprte branjevke ali pa se kameram nasmihajo in pokajo vice v dokaz nekakšnega ohranjanja “dobre volje”. Ampak naša pota se morajo urgentno spremeniti, če se hočemo izogniti tako dodatnemu izkoriščanju narave onkraj njenih obnovitvenih zmogljivosti kot tudi zeleni revoluciji.

Odsotnost slovenske zelene politike. Okoljevarstvo zadeva celotno civilno družbo in v različne oblike njene organiziranosti je vključena polovica prebivalstva. Po podatkih izpred petih let se največ ljudi vključuje na področje športa in kulture, pičlih 1,49 odstotka pa v okoljevarstvene vode. Njihove plače – veliko jih je magistrov – lebdijo na ravni plač trgovk v veletrgovinah ali celo niže. Gre za nevladni sektor, v katerem je v EU povprečno zaposlenih 4,9 odstotka prebivalstva, v Sloveniji pa zgolj 0,74 odstotka, kar niti ne preseneča, saj se ga drži nalepka “parazitski”. Toda nevladne organizacije se na tem področju krepijo s silovitim zanosom, ki ga v marsičem pooseblja projekt PlanB (www.planbz slovenijo.si).

V Sloveniji že skoraj dve desetletji nimamo relevantne zelene stranke, tiste, ki se razglašajo za zelene, so med seboj sprte ves ta čas, in kot kaže, bi jih bilo treba najprej porušiti do tal, če bi hoteli kar koli konstruktivno spremeniti. Prva težava zelenega sektorja so strokovne razprtije. Naj bi se razvoj gibal v smeri jedrske energije ali obnovljivih virov? Celo novih termoelektrarn? Stroka si ni dovolj edina. Naj bi postavili vetrnice na Volovji rebri ali naj bi upoštevali ameriške ugotovitve, ki pravijo, da stavbe na leto pomorijo 550 milijonov ptic, električni kabli 130 milijonov ptic, mačke 100 milijonov ptic, avtomobili 80 milijonov ptic, pesticidi 67 milijonov ptic, vetrne turbine pa ne več kot 28 tisoč ptic (podatki so iz nove knjige Ala Gora *Our Choice*), da o kakovosti zraka, po katerem morajo te ptice dandanes leteti, raje ne govorimo.

Dokler bo med zelenimi vladal egocentrični boj za to, kdo je bolj zelen, bodo priložnosti, ki jih moramo začeti nemudoma izkoriščati, izginile, v vlado pa se bo prebil populistično “zeleni” prvak Slovenske nacionalne stranke, ki na vrata ministrstev trka že zelo dolgo. In kdor čaka ...

Pomen domoljubja. Trenutno politično ozračje je še vedno močno prežeto z neoliberalizmom, doktrino, ki pravi, da bodo tržni mehanizmi sami od sebe poskrbeli za lep in dober svet. Čeprav so se okoljevarstveniki

izkazali kot zelo vztrajni politični aktivisti, so se, kar zadeva navzočnost v evropskih parlamentih in vladah, za zdaj slabo izkazali kot politični akterji. Krizna obdobja prinašajo povečanje nacionalnega sentimenta, nacionalističnim voditeljem, ki ne skrivajo svojih diktatorskih pretenzij, pa taka situacija prinaša visoke odstotke glasov na volitvah. Točka, na kateri bodo zeleni, ki imajo v teh časih precej radikalnejši in človeku prijazen program, pridobivali glasove, je tudi domoljubnost. Treba je namreč vedeti, da je lucidni Hitler v svojem *Mein Kampfu* zapisal, da nikakor ni domoljub, temveč nacionalist. Tako kot mislim, da Slovenija ne potrebuje nacionalizma, sem tudi prepričan, da ima premalo poudarjen domoljubni sentiment.

V evropskem parlamentu Zeleni že več let sodelujejo z Evropsko svobodno zvezo, v kateri so skrajno desničarske, nacionalistične stranke. Toda kako je mogoče, da je zelena miselnost, ki pravzaprav temelji na primarnih etičnih, tj. mirovniških vzgibih, spečana z najbolj razdiralno politično silo, kar jih je v novejši zgodovini obstajalo? Odgovor je zagotovo ta, da gospodarstvu radikalno prijazne politične stranke dosledno zamenjajo in potiskajo ob stran nujnost zelenih ukrepov. Toda zgodovina kaže, da stvari, ki jih zatiraš, slej ko prej zatrejo tebe. Če je nacionalistična ideologija vedno bila, je in bo neetična in neznanstvena ter neti ogenj sovražnega govora, si je zelena misel v danem trenutku pridobila največ revolucionarnega naboja. Zato je trenutna situacija resnično nevarna, vezi med nacionalističnimi in okoljevarstvenimi težnjami pa so popolnoma spregledana anomalija politične sedanjosti.

Upanje na spremembe zbuja dejstvo, da se sodobna zelena misel močno naslanja na znanost in do nje goji velika pričakovanja. Znanost pa zmore z idejo nacionalizma opraviti v trenutku, če se ji zahoče. Ko dva mrtva človeka odpreš, v njuni biologiji namreč ne boš našel nič, kar bi ti povedalo, kateri jezik sta govorila. Vseeno je v zraku grožnja, da bi vzniknil rod političnih diktatorjev, ki bi vladali po starih komunističnih ali nacionalsocialističnih načelih, tokrat preoblečeni v zelene barve. Spomnimo se samo, kako obseden z zdravo prehrano je bil Adolf Hitler. In če nas čaka resnično povečanje nacionalizma, se bo to zgodilo samo zato, ker ne bomo več zmogli ljubiti (s pesticidi onesnažene) zemlje in (nepitne) vode. Alternativna zamisel, ki je mnogo bolj verjetno in tudi smotrno izhodišče, je zato nekakšna *zelena demokracija*.

Večnost krize?

Zelena revolucija in zelena demokracija. Slovenija je članica NATO pakta, velikega branika zahodne demokracije in kapitalizma, zato ni

pričakovati, da bi se na Zahodu (Evropa, Severna Amerika, Avstralija) lahko zgodila kakršna koli revolucija, ki je po svoji naravi levičarska. Pričakujemo pa lahko, da se bodo Zahodu začela šibiti kolena, ko bodo Kitajska, Indija in Bližnji vzhod začeli postajati gospodarsko močnejši od njega. Če je leta 1945 Zahod štel 30 odstotkom vsega prebivalstva in vladal skoraj 45 odstotkom sveta, danes vlada le še 13 odstotkov svetovnega prebivalstva, samemu sebi torej. Če bi se zelena revolucija morala zgoditi, bi se morala najprej zgoditi na Zahodu, kjer pa je ne bo, četudi bodo nemiri postali neznosni. Zahod bo ravnal še bolj imperialistično kot doslej, Združenim državam se bo Evropa pridružila pri širjenju kapitalistične demokracije in spopadi za naravne dobrine na robovih civilizacij (in nevarnost terorizma), o katerih je govoril Samuel P. Huntington, bi se znali razvnmati močno onkraj razumnega.

Edino neagresivno orožje, s katerim Evropa lahko obrani sebe, sočasno pa ponudi dober zgled preostalemu svetu, je *zelena demokracija*. Če je v definiciji trajnostnega razvoja zapisano, da ta skladno, torej tretjinsko upošteva okolje, denar (kapital) in posameznika v družbi (socialo), potem ni daleč sklep, da bi morala zelena politična misel v prihodnosti imeti ustavno pravico do tretjinske udeležbe v vseh parlamentih in vladah Evrope. Morda je moj predlog radikalen, nima pa prevratniških tendenc. Okoljski problemi so namreč tako resni in tako usodni za prihodnost človeške vrste na planetu Zemlji, da jih preprosto ne moremo več prepuščati političnim naključjem in demokratičnemu pingpongu. Poleg tega smo ugotovili, da se zelena politika zelo slabo obnese v klasični premetenosti, ki je potrebna za manipuliranje z množicami, zaradi česar ima pičle možnosti, da bi prihajala in ostajala v vladah.

Za razdor bo v vsakem primeru poskrbela narava, mi pa ga bomo do konca naših življenj ne le opazovali na televizijskih zaslonih, ampak tudi precej občutili. Vsekakor bo narava edina, ki ji bo uspelo ustaviti agresorje: pesticidne multinacionalke, naftne in avtomobilске lobije, vlade, ki profitoljubnim podjetjem dopuščajo globalno privatizacijo vodnih virov, paravojaške skupine, ki iztrebljajo Amazonijo, premogovne in živinorejske lobije, ki talijo arktični in antarktični led, farmacijo, ki si vse bolj premeteno prilašča zdravje ... Tudi gospodarska kriza, s katero smo se začeli resneje spopadati leta 2009, bistveno bolj izvira iz krize okolja, kot si predstavljamo, naravo smo namreč obremenili onkraj vseh razumnih okvirov.

Naprej v preteklost. In kaj lahko pričakujemo Slovenci? Med drugim tudi to, da se bo naš življenjski slog vedno bolj moderniziral in hkrati upočasnjeval. V nekaterih vidikih bomo uveljavljali preprostejši način

življenja in se vračali v skromnejša socialistična leta, po katerih obstaja nemalo nostalgije. Analogija pravi, da je okoljevarstvo kot lubenica – na zunaj zeleno, navznoter pa rdeče. Toda ta rdeča je zaradi varovalne lupine enkrat za spremembo nenevarna, če bomo z njo znali ravnati kot zrela, “odrasla” civilizacija. Poleg tega je to tudi edina zares rdeča barva daleč naokoli.

V zadnjem času smo priča ponovnemu prevrednotenju ideje komunizma, rojstvu novih življenjepisov Stalina, Tita in Maa, novi protiglobalistični levici Južne Amerike in tako naprej. Toda vse te sile se nevede krepijo z enim samim ciljem – da se na koncu obdajo z zeleno skorjo in – tokrat nenasilno – posredujejo za prihodnost človeške civilizacije in življenjskih vrst na Zemlji.

Tezo o rdeči notranjosti lubenice pa je treba peljati še korak dlje. Brez ogljika v črnini zemlje bi lubenica ne mogla zrasti. Slogan *Nazaj k naravi* zato pri marsikaterem političnem vprašanju pomeni tudi nazadnjaški pristop, ki se bo marsikomu zdel naravnost srednjeveški. Jedro okoljske miselnosti se mora iz mesta razširiti na podeželje, kjer je zdrav odnos do narave najmanj toliko vreden kot v urbanih naseljih, če ne celo več. Kmetijstvo, pridelava hrane, varovanje voda, zraka in zemlje se kajpak ne izvajajo v mestih. Zato bodo pomembno vlogo pri vsem skupaj imele tako “leve” kot “desne” stranke, ki nas seveda ne bodo zapustile.

Prihodnost bo od nas zahtevala bistveno manjšo porabo energije, pri čemer ni odveč omeniti, da lahko posameznik le z nekaj premisleka zmanjša osebno energetske porabo za vsaj 30 odstotkov. Prihodnost bo od nas zahtevala manjši ogljični odtis od današnjega, kar pomeni več recikliranja, manj potovanj, več pristnega družabnega in družinskega življenja, manj prehranjevanja z mesom itd. Prihodnost bo pravzaprav zahtevala stvari, ki smo si jih že dolgo želeli povrniti, kar pomeni, da bomo zaradi okoljske katastrofe morali narediti pozitivne korake, ki bodo imeli navdihovalen učinek za naš psihofizični blagor!

Klub narodov in globalna vlada. Eno ključnih vprašanj prihodnosti je možnost, da bi v prihodnje planetu vladala nekakšna globalna vlada. Na svetu je od šest do deset kulturno-zgodovinsko ter versko in ideološko-politično različnih civilizacij (islamska, zahodna, hinduistična, latinskoameriška, pravoslavna, sinovska/kitajska, japonska, budistična in afriška), od katerih vsaka deluje po sebi lastnih principih, vsem pa je skupno predvsem to, da z izpuščanjem toplogrednih plinov (in tudi drugimi aktivnostmi) vzajemno ogrožamo človeško prihodnost. Toda civilizacije se bodo morale povezati v skupnem ekološkem boju, ki nam spodletava vse od Kjota do Köbenhavna.

Bojazen, ki jo marsikdo vidi v vzpostavitvi “globalne vlade”, je večplastna, zametki za njen nastanek pa morda že obstajajo v tako imenovani podtalni skupini Bilderberg, v katero so vključeni največji svetovni politiki in gospodarstveniki. Toda skupina Bilderberg nima niti približno dovolj znanja, sploh pa ne želje, da bi delovala po nemanipulativnih ekozofskih načelih, zato bo moralo biti telo, ki bi takšno oblast lahko predstavljalo, precej drugačno. Tudi Združeni narodi niso organizacija, ki bi verodostojno nosila težo preprečevanja in prilagajanja podnebnim spremembam, saj še niso pokazali prave odločnosti.

Verjamem, da bistveno večjo grožnjo od globalne vlade v tem trenutku predstavljajo nadsacionalne megakorporacije, ki so pogosto bogatejše od držav. Če se je svet zadnjih dvajset let intenzivno urejal po principu nacionalnih držav z uvedbo demokracije, pa se številni narodi borijo z nepremagljivimi težavami, ki v zadnjem času vodijo tudi v državne bankrote. Korporacije na drugi strani ne bankrotirajo, temveč širijo svojo moč in vpliv po planetu, s tem pa korak za korakom ustvarjajo ekonomsko erozijo, ki bi v nekem trenutku lahko privedla do prave anarhije. Izkazalo se je, da so pravni sistemi držav naproti korporacijam popolnoma nemočni, izplačila menedžerskih nagrad so v zadnjem času po vsem zahodnem svetu dosegala nerazumljive zneske, osnovni naravni viri, kot je voda, pa prehajajo v roke zasebnim podjetnikom, ki jih država ne uspe obrzdati pri njihovih profitabilnih načrtih.

Neupravičenost vojn. Se bo trend torej nadaljeval? Bodo zaradi podnebnih sprememb in zaradi milijonov ekoloških migrantov države bankrotirale in bo svetu dokončno – in ne samo pregovorno – zavladal denar? Vojne se bodo celo bolj kot v preteklosti rojevale iz gole eksistencialne nuje po preživitvenih virih, kakršna sta voda in hrana. Nafta raje ne omenjajmo... Bodo vojne znova dobile vse več zagovornikov in opravičevalcev nevarnega stališča, da je Zemlja prenaseljena in da ne zmore nahraniti toliko prebivalcev, kot jih ima? Zemlja v resnici ne more nahraniti toliko potratnežev, in to je pravzaprav vse. Manj prebivalcev samo po sebi ne bo spremenilo življenjskega sloga in dolgoročnih trendov, ki izvirajo iz njega.

Vojaške organizacije bi morale iz “obrambne” drže preiti v humanitistično držo. V najmanj polovici aktivnosti in znanj, v katerih se urijo pripadniki vojske, bi morala prevladati humanitarna poslanstva, primarno usmerjena k blaženju naravnih katastrof, krepitvi solidarnosti med regijami in narodi sveta, v stalni pripravljenosti, ne na vojaško posredovanje, temveč na humanitarno. Nismo pripravljeni na to, kar prihaja. Ob nedavnem potresu na Haitiju je minilo več dni, preden se je svet zavedel, da

so življenja desetisočev odvisna od učinkovitosti dostave mednarodne pomoči. Takšna vnaprej organizirana pomoč bi morala na kraj katastrofe dospeti v dvanajstih urah, ne glede na to, kje na svetu se podobni pojavi utegnejo ponoviti. Morda bomo jutri prav mi tisti, ki bomo potrebovali pomoč.

Ekonomija. Prihodnost bo tako v globalizaciji kot v lokalizaciji. Gospodarstvo kot tretjinska komponenta trajnostnega razvoja je enako pomembno področje, kot sta okolje in sociala. Brez preglednega gospodarstva nobena svetovna regija ne bo zmožna razvoja in uspešne prilagoditve podnebnim spremembam, vendar bosta morala tako levica (povodec) kot desnica (zver) prej ali slej sprejeti dejstvo, da v demokraciji rdeči povodec ni zadovoljivo varovalo za požrešno zver – ta bo morala dobiti tudi zelen nagobčnik! Pa ne zato, da bi ji odrekli obroke, ki jih sicer potrebuje ...

Namesto sklepa. Vsa nafta pod našimi tlemi je nastala samo enkrat v zgodovini Zemlje, njene zaloge pa so omejene. Tako optimisti kot pesimisti ocenjujejo, da smo na točki, ko smo polovico vseh zalog nafte nepovrnljivo porabili, in tudi s fantastično tehnologijo, ki zmore gledati globoko pod površje, nafto odkrijejo samo še zelo poredko. Nobena skrivnost ni več, da se bo črpanje nafte od zdaj zelo hitro zmanjševalo, kar pomeni, da je bo okrog leta 2050 zelo malo, njena cena pa bo taka, da bo stvar popolnoma neuporabna. Njena čudovita energetska moč je bila v zgodovini torej muha enodnevnica, na plečih katere se je človeška vrsta z milijarde in pol svetovnega prebivalstva leta 1900 namnožila na šest milijard in pol leta 2000.